

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

לקוטי שיחות

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

שניאורסאהן

מליובאוויטש

חג הפסח

מתורגם ומעובד לפי השיחות של לקוטי שיחות חלק כז

(תרגום הפשי)

יוצא לאור על ידי

„מכון לוי יצחק“

כפר חב"ד ב'

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ותשע לבריאה
שנת השבעים לנשיאות כ"ק אדמו"ר מלך המשיח

לזכות

הור"ח ר' אשר שיח' בסטומסקי,
ליום הולדתו, ח"י ניסן - יום ב' דחול המועד פסח
וזוגתו מרת שרה רינה תח' בסטומסקי,
ליום הולדתה, י"ג ניסן
לאריכות ימים ושנים טובות עד ביאת גואל צדק
ומתוך בריאות הנכונה ולשנת ברכה והצלחה בגו"ר

*

נדפס ע"י משפחתם שיחיו

היי שותף בהפצת עניני "משיח וגאולה"!!!
להקדשות ולפרטים נוספים:
טל.: 753-6844 (718) או 934-7095 (323)
אימייל: info@torah4blind.org

Be A Partner
In Spreading *Inyonei Moshiach U'geula!!!*
To Dedicate This Publication
In Honor Of Your Family Or A Loved Ones
For More Info. Call:
(718) 753-6844 or (323) 934-7095
or email: info@torah4blind.org

For this and other books on Moshiach & Geulah, go to:
<http://www.torah4blind.org>
To DEDICATE AN ISSUE IN HONOR OF A LOVED ONE, CALL (323) 934-7095

הכתובת להשיג השיחות באינטרנט:
<http://www.torah4blind.org>

אומר בכל יום באופן חדש ממש „פקד פקדתי אתכם“, ומשיח צדקנו „עומד אחר כתלנו“, והנה זה בא¹⁰, ויש להתכונן לקבל את פניו ע"י ההוספה בקיום התומצ, כפס"ד הרמב"ם¹¹ (בעל יום ההילולא דכ"ף טבת, מוצש"ק זה) שע"י „מצוה אחת, הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות, וגרם לו ולהם תשועה והצלה“.

(משיחות ש"פ שמות, י"ט טבת תנש"א)

(9) שה"ש ב, ט.

(10) שם ח. וראה שהש"ר עה"פ (פ"ב, ח (ב)).

(11) הל' תשובה פ"ג ה"ד.

לשתות צריך לומר על אותו כוס...". כשיטת חלק מהגאונים⁶, שהכוס החמישית היא רשות ממש ותלויה ברצונו של האדם.

אך פירוש זה אינו מובן כל כך, לכאורה, בלשונו של הרמב"ם, המסיים, כדלעיל, „וכוס זה אינו חובה כמו ארבעה כוסות“. אם נאמר שלפי הרמב"ם הכוס החמישית אינה חובה ככל, צריך היה הרמב"ם לומר בקצרה „וכוס זה אינו חובה“⁹. אך מן ההרחבה בלשון הרמב"ם נראה, שגם הכוס החמישית היא „חובה“, אלא ש„אינו חובה כמו ארבעה כוסות“ – ה„חובה“ אינה גדולה כל כך כמו ארבע הכוסות¹⁰.

וכך נאמר בר"ן במסכת פסחים¹¹, האומר על דברי רבי טרפון:

דד' כוסות חובה, וחמישי רשות, ואם רצה לשתות אומר עליו הלל הגדול, אי נמי דמצוה מן המובחר¹² לשתות כוס חמישי ולומר עליו הלל הגדול, והיינו לישנא דאומר עליו הלל

א. כוס חמישית בליל הסדר

בסיום „סדר עשיית מצוות אלו בליל חמשה עשר“¹, לאחר כוס רביעי, אומר הרמב"ם²: „ויש לו למוזג כוס חמישי ולומר עליו הלל הגדול והוא מהודו לה' כי טוב³ עד על נהרות בבל. וכוס זה אינו חובה כמו ארבעה כוסות“. המקור לכוס החמישית⁴ הוא בברייתא⁵ לפי גירסת הגאונים⁶: חמישי אומר עליו הלל הגדול, דברי רבי טרפון⁷.

בספר רבנו מנוח על הרמב"ם נאמר: „מהא שמעינן דאסור למשתי יין אחר ארבע כוסות, דאי סלקא דעתך דשרי (=כי אם תחשוב שמוותר לשתות יין לאחר ארבע כוסות) אמאי מצרכינן ליה למימר (=לשם מה מחייבים אותו לומר) עליו הלל הגדול, אלא לאו שמע מיניה (=מכך לומדים) דאין לו לשתות, אבל אם רצה לשתות צריך לומר על אותו כוס דומיא דרביעי מענינא דהללא ומענינא דיציאת מצרים ובלא הכי אסור לשתות“.

מדברי רבנו מנוח מובן, שלדעתו כוונת דברי הרמב"ם האומר שהכוס החמישית היא רשות⁸, „ויש לו למוזג“, היא להיתר „אם רצה

(1) רמב"ם הל' חמץ ומצה רפ"ח.

(2) שם ה"י.

(3) תהלים פרק קלו.

(4) הידועות והשקו"ט בכוס חמישי – ראה טור או"ח סתפ"א ובב"י שם. אנציקלופדי לתלמודית ערך ארבע כוסות. בארוכה הגדה שלמה (להר"מ כשר) בסופו. תו"ש מילואים לחלק ט ס"א.

(5) פסחים קיה, רע"א.

(6) ראה הנסמן בהערה 4.

(7) בב"י שם בתחלתו: הרי"ף והרמב"ם גורסין בברייתא כוס ה' אומר עליו הלל הגדול. ובהגדה של פסח למהר"ל קרוב לסופה (לשון לימודים – דין כוס ה'): כך הוא גירסת כל המפרשים רק הרמב"ם לא גרס כוס ה' רק כוס ד' כו' ודבריו בטלים נגד כל המפרשים. אבל להעיר שכגירסת הרמב"ם הוא גם ברש"י שם ותוד"ה רביעי (הנדפס שם ק"י, ב).

(8) וכ"ה בשלטי גבורים פסחים שם: ומי' וסמ"ג וטור כתבו שהוא רשות. ובמעשה רוקח על הרמב"ם כאן מביא עדותו של הר"א בן הרמב"ם: ואבא מארי ו'ל' הי' נוהג שאחר גמר ההלל ה' סומך לו ההלל הגדול על כוס רביעי ואח"כ מברך ברכת השיר ואח"כ בפ"ה ושותה כוס רביעי והי' מכין לכלול קריאת הלל הגדול על כוס של יין וגם

שלא להוסיף על ארבעה כוסות ע"כ (וממשיך במעשה רוקח) ולפ"ז צ"ל דמ"ש רבינו אח"ו ויש לו למוזג וכו' הכוונה דמיעיקר הדין אין איסור להוסיף אמנם הנכון שלא להוסיף. וראה לקמן הערה 10.

(9) או שגם תיבות אלו מיותרות. דמכין שלשון הרמב"ם „ויש לו“ בכ"מ מורה על היתר לא על חיוב (ראה לדוגמא הל' תפלה פ"ג ה"ד. ה"ו. ועד"ו בכמה מקומות בספרו), אינו צריך להסיים „וכוס זה אינו חובה“. ועוד דאז הו"ל להרמב"ם לומר „ורשאי למוזג“ או „ויכול“ וכיו"ב (ראה עד"ז ברמב"ם הוצאת פרענקל בשינוי נוסחאות גירסא „ויכול“, רשאי" בסוף דברי הרמב"ם כאן, ויש לו לגמור את ההלל כו").

(10) ומה שהרמב"ם – בפועל לא מוזג כוס חמישי (ע"פ עדות בנו הג"ל) אף שפסק כן בספרו כנ"ל, צע"ג, והחשש שהוראה יטעה שצריך לשתות חמשה כוסות – לא מצינו כיו"ב שזה יפסרו מחוייב שעליו. – ואולי חזר בו מהפס"ד בספרו (ודלא כפ' המעשה רוקח – שבלאה"כ צע"ג איך אפשר ליישבו בלשון הרמב"ם).

ובכל אופן צע"ג שלא העיר הר"א על הסתירה ממש"כ בס' הי"ד. וראה לקמן הערה 48.

(11) הובא (בחלקו) בב"י שם.

(12) ראה גם השגות הראב"ד לרי"ף פסחים שם: ומצוה לעשות כדבריו (כדברי ר"ט) .. ות"ק נמי לא יפחתו לו מד' כוסות קאמר אבל הוסיף עליהם חמישי הרי זה משובת. וראה בארוכה הגדה שלמה שם.

להביא את 770 הביתה!
 כל מי שהיה ב-770 אי פעם, זוכר בודאי את שלל הקובצים והעלונים המחולקים בכל ליל שבת קודש כעת ניתן להשיג את חלקם ברשת האינטרנט, אצלך בבית!
 האתר מנוהל ע"י הרה"ת ר' יוסף-יצחק הלוי שגלוב וכתובתו: <http://www.moshiach.net/blind>
 יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

י.ב.

לפי כל הסימנים שבדברי חז"ל עומדים אנו בסוף זמן הגלות, לאחר שכבר "כלו כל הקיצין"¹, וכבר עשו תשובה, ובלשונו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (לפני עשרות שנים) שכבר סיימו כל עניני העבודה, גם "צחצוח הכפתורים"², ועומדים מוכנים ("עמדו הכן כולכם") לקבל פני משיח צדקנו³.

* * *

גם לאחר קושי ואריכות הגלות האחרון במשך יותר מאלף ותשע מאות שנה (שלא בערך לגלות מצרים במשך מאתיים ועשר שנה) – מציאותם של "בני ישראל" היא בעצם למעלה מגלות, וכל רגע נוסף שנמצאים בגלות ה"ז באופן ד"הבאים מצרימה"⁴, "כאילו אותו יום נכנסו למצרים"⁵, ועומדים הם בתוקף האמונה והבטחון שתיכף ומיד יקיים הקב"ה הבטחתו "פקד פקדתי אתכם"⁶ בגאולה האמיתית והשלימה, ובפרט כששומעים ממש רבינו שבדורנו⁷, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שכבר סיימו כל עניני העבודה ועומדים מוכנים לקבלת פני משיח צדקנו, ועאכו"כ לאחר שישנה גם השלימות דארבעים שנה, "נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע"⁸, ועומדים בשנת ה"א (ה'תשנ"א), ר"ת (ה' תהא שנת) נפלאות אראנו.

ולכן, יש לעודד ולחזק את רוחם של בני ע"י ההכרזה שהקב"ה

- 1) סנהדרין צו, ב.
- 2) שיחת שמה"ת תרפ"ט.
- 3) ראה "היום יום ט"ו תבת. ובכ"מ.
- 4) שמות א, א.
- 5) שמו"ר ריש פרשתנו (פ"א, ד). תנחומא שם ג.
- 6) שמות ג, טז.
- 7) ראה ב"ר פנ"ו, ז: "אין דור שאין בו כמשה". וראה זח"ג רעג, א. תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א). תניא פמ"ד. שם אגה"ק ביאור לסי' ז"ך בסופו.
- 8) תבוא כט, ג.

לקוטי

הגדול, וכך מטין דברי הרמב"ם ז"ל בפרק אחרון מהלכות חמץ ומצה,

כלומר, הוא מסביר שדעת הרמב"ם היא, שהכוס החמישית היא מצוה מן המובחר¹³, ומשום כך מוסיף הרמב"ם, "וכוס זה אינו חובה כמו ארבעה כוסות" – שלמרות שיש לו למזוג, שזוהי מצוה מן המובחר, למרות זאת "וכוס זה אינו חובה כמו ארבעה כוסות".

אך פירוש זה אינו ברור כל כך מלשון הרמב"ם, כי לפי זה צריך היה הרמב"ם לציין במפורש, כלשונו במקומות אחרים: ומצוה מן המובחר למזוג כוס חמישי ולומר עליו את הלל הגדול, וכדומה.

ואילו מלשון הרמב"ם נראה, שאמנם, יש כאן חובה, אך אין זו ממש מצוה מן המובחר, ולכן הוא רק מציין, "ויש לו למזוג..."¹⁴.

ב. מוזגים ואין שותים

כדי להבין זאת יש להבין את הדיוק בלשון הרמב"ם:

לגבי ארבע כוסות פוסק הרמב"ם¹⁵: כל כוס וכוס מארבעה כוסות הללו מברך עליו ברכה בפני עצמה (ואף מציין מה אומרים על כל אחת מארבע הכוסות), ולאחר מכן, ב"סדר עשיית מצוות אלו בליל חמשה עשר"¹ הוא מפרט לגבי כל כוס, שהוא "שותה" אותה: בכוס הראשונה – "מברך בורא פרי הגפן ואומר עליו קידוש היום וזמן, ושותה"¹, בכוס השניה "ומברך בורא פרי הגפן ושותה הכוס השני"¹⁶, בכוס השלישית, "מברך ברכת המזון על כוס שלישי ושותה"¹⁷, בכוס הרביעית, "מברך בורא פרי הגפן ואינו טועם אחר כך כלום"¹⁷.

ואילו לגבי הכוס החמישית אומר הרמב"ם, כדלעיל, רק, "ויש לו למזוג כוס חמישי ולומר

13) אבל י"ל דמ"ש הר"ן, "וכך מטין דברי הרמב"ם" קאי רק על כללות דבריו, שמפרש בגמ' שר' טרפון אינו חולק עם תנא דידן, ולא כדעת בעל המאור שם.

14) ואולי י"ל דלכן כתב, "וכך חטין דברי הרמב"ם", היינו שרק נוטין לצד זה היינו דלא הוי רשות, אבל אין דעת הרמב"ם דהווי מצוה (מן המובחר).

15) הל' חמץ ומצה פ"ז ה"י.

16) שם פ"ח ה"ה.

17) שם ה"י.

חג הפסח

שיחות

עליו הלל הגדול" ואינו מסיים, "מברך בורא פרי הגפן ושותה"¹⁸.

ולפי הידוע שלשונו של הרמב"ם מדוייקת ביותר, מובן, שבכוונתו לדייק, שאת הכוס החמישית אין שותים, אלא רק מוזגים אותה ואומרים עליה הלל הגדול.

וכפי שמובן גם מדבריו לפני כן: "ואחר כך מוזג כוס רביעי וגומר עליו את ההלל... ומברך בורא פרי הגפן ואינו טועם אחר כך כלום כל הלילה, חוץ מן המים" – וברור, שהרמב"ם לא יגיד מיד לאחר מכן את הדין, ששותים כוס יין לאחר הכוס הרביעית.

ג. שתיה ואמירה

ויש לומר, שההסבר לכך הוא:

הרמב"ם סובר כדעות¹⁹ המפרשות שיש מחלוקת בין רבי טרפון לבין דעת תנא דידן, אם חייבים בארבע כוסות או בחמש כוסות. ולפי זה צריך להסיק, לכאורה, שההלכה היא כדעת תנא דידן, וחייבים רק בארבע כוסות. אך אנו רואים שיש בגמרא דיון לפי רבי טרפון²⁰ מה אומרים על הכוס החמישית – "מהיכן הלל הגדול", ומכך מובן, שדעת רבי טרפון אכן נתקבלה להלכה.

וכיצד לנהוג בפועל? לכאורה, ניתן היה לומר, שכיון שיש ספק, יש להחמיר כדעת רבי טרפון ולשתות כוס חמישית²¹. אך אי אפשר

18) ודוחק לומר הפ' ברמב"ם דמכיון שכוס זה אינו חובה כמו ארבעה כוסות לכן אין מברכין עליו בפ"ג בפ"ע (ראה גם ט"א"ח ס"ח תפ"ו. הגש"פ למהר"ל לשון לימודים דין ברכת הכוסות – אלא שלדעתם אין מברכין בפ"ג על כל כוס, משא"כ לדעת הרמב"ם), כי מכיון שהרמב"ם מסיים לפניו, "ואינו טועם אחר כך כלום כל הלילה חוץ מן המים" ש"לומר שהוא כדון נמלך שאוצרין לברך (ראה ר"ן פסחים קט, סע"ב (סד"ה לענין על הגפן). וראה בפרטי הדינים ד, נמלך" בשו"ע אדה"ז אר"ח סי' קעד. ועצ"ע). – ובכל אופן הול"ל, "ושותה".

19) בעל המאור שם. וראה רא"ש שם סל"ג, הטעם שהרשב"ם גרס רביעי, ואם בא לומר כוס חמישי רשות ואם ירצה יעשה כוס חמישי הכי היה ל"ל למימר הרוצה לעשות כוס חמישי אומר עליו הלל הגדול אבל לפי גירסת הספרים משמע דל"ל טרפון וי"א כוס חמישי הוה ל' חובה כו".

20) ראה מלחמות ור"ן שם. אלא לדעתם, כיון דשקלו וטרו אמוראי בר"ט אלמא דהלכתא כוותי'. ראה לקמן בפנים ס"ד.

21) ראה בעל המאור שם.

לומר כך, כי לדעת חכמים, שחייבים רק בארבע כוסות, אסור לשתות כוס חמישית, כדברי הרמב"ם, שלאחר קיום מצות ארבע כוסות, אינו טועם אחר כך כלום. . . חוץ מן המים".

ומכריע הרמב"ם: „ויש לו למוזג כוס חמישי" ותו לא – שאין שותים זאת,

וכך ישנם שני הדברים: שותים רק ארבע כוסות, ומוזגים כוס חמישית כדי לצאת ידי חובה לפי דעת רבי טרפון.

לכאורה, מה ערך למוזגת הכוס החמישית אם אין שותים אותה?

אנו מוצאים בהלכה כדוגמא זו – מוזגת כוס ואמירה עליה, ללא שתייתה:

סעודה בערב שבת שנמשכה בשבת, הרי, לפי כמה דעות, יש לומר ברכת המזון על כוס, למרות שאין שותים אותה, עד לאחר קידוש²², וכך גם לגבי כוסות ליל הפסח.

בכלל, יש כאן שני ענינים^{22*}: (א) שתיית הכוסות, (ב) האמירות שתקנו חכמים לומר על כל אחד מהכוסות,

ולכן פוסק הרמב"ם, שאת הכוס החמישית יש למוזג „ולומר עליו הלל הגדול", למרות שאי אפשר לשתותה, כדי לצאת ידי חובת דעתו של רבי טרפון לפחות בפרט זה²³.

ד. הכוס החמישית – שונה במהותה

ועוד יש לומר:

הרמב"ם סובר, כמפרשים רבים אחרים²⁴, שאין מחלוקת בין דברי רבי טרפון לבין דעת תנא קמא, שמצות השתיה היא רק לגבי ארבע כוסות,

והמשמעות של דברי רבי טרפון „חמישי אומר עליו הלל הגדול", לפי דברי הרמב"ם,

(22) ראה תוספות (ואדה"ו) או"ח סרע"א ס"ו (סי"ב). וראה רמב"ם הל' שבת פכ"ט הי"ג.

(22*) ועיין שו"ע אדה"ו או"ח סק"צ ס"ד.

(23) ואולי י"ל שבוה אין חשש גם לת"ק – גם לא חשש דלא תוסיף (ע"ד במ"ע מה"ת ד' פרישיות דתפלין) כיון שמחלקו, ואינו שותהו.

(24) ראה מלחמות, ר"ן וראב"ד. ובכ"מ.

היא, שצריך רק למוזג את הכוס „ולומר עליו הלל הגדול"²⁵, אך לא לשתותו.

והסיבה לכך היא: הכוס החמישית נבדלת משאר ארבע הכוסות במהות קיום המצוה, ובודאי ב„חפצא" של המצוה:

על ארבע הכוסות אומרת הגמרא²⁶ „ארבע כסי תקנו רבנן דרך חירות, כל חד וחד נעביד ביה מצוה", וכפי שאומר הרמב"ם לפני כן¹⁵ – „כל כוס וכוס מארבעה כוסות הללו מברך עליו ברכה בפני עצמה, וכוס ראשון אומר עליו קידוש היום, כוס שני קורא עליו את ההגדה, כוס שלישי מברך עליו ברכת המזון, כוס רביעי גומר עליו את ההלל ומברך עליו ברכת השיר".

כלומר, גם לדעת הרמב"ם „כל אחד ואחד (מארבע הכוסות) הוא חירות ומצוה בפני עצמה", כדברי אדמו"ר הזקן בשולחנו²⁷, אך למרות זאת יש לכולן אותה מהות וסוג מצוה: (א) המצוה הזוהה בכל ארבע הכוסות – שתיה (לחירות, ב) בכל אחת מהן יש מצוה אחרת באמירה ובברכה עליה.

ואילו הכוס החמישית אין בה אותו סוג של מצוה: כוס זו (א) אין שותים אותה, (ב) האמירה עליה אינה מסוג האמירה כארבע הכוסות האחרות. לדעת הרמב"ם²⁸ אין חותמים בברכה²⁹ את האמירה על הכוס החמישית, ואילו ביתר ארבע הכוסות חותמים בכל אחת מהן את האמירה בברכה³⁰.

ואולי יש לומר, שהכוס החמישית, שעליה אומרים את ההלל הגדול, מ„הודו לה' כי טוב

(25) להעיר מחידושי רבינו דוד בונפיד לפסחים שם: ועיקר מלת' דר' טרפון לא היא בעיקר שתיית כוס חמישי אלא במה שהוא אומר עליו. אלא שלדעתו „ר"ט לא מצריך כוס חמישי לחיובא אלא שאם רצה לשתות הרשות בידו לשתות כוס חמישי".

(26) פסחים ק"ו, סע"ב.

(27) סתע"ד ס"ב.

(28) משא"כ לשאר דיעות הגאונים כו' – ראה טור שם (סתפ"א). וראה גם סו"ט תפ"ו ובהמובא בהגדה שלמה (שבהערה 4) ס"ה.

(29) ראה שלטי הגבורים לרי"ף פסחים שם: ומדברי רבינו וגם מדברי מיי" מוכח דאין חותמים בשום ברכה כשעושה כוס חמישי.

(30) כדברי הרמב"ם בכוס א' דקידוש – רפ"ה, ובכוס ב' – שם ה"ה, ובכוס ג' ובכוס ד' – שם ה"י.

* * *

בימינו אלה, שמאז כלה חמתו בביהמ"ק, ולאחרי „מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות"⁸, ולאחרי כל הגזירות והשמדות ר"ל ור"ל שסבלו בני באריכות וקושי הגלות האחרון, ובפרט גזירת השואה בדור האחרון, בודאי נעשה הצירוף והזיכוך בשלימות, „די והותר" – נעשה הענין ד„סמך מלך בבל"⁹ אך ורק באופן של טוב הנראה והנגלה לעיני בשר, ובלשון חז"ל¹⁰ שהקב"ה אומר לישראל „בני אל תתייראו, כל מה שעשית¹¹ לא עשיתי אלא בשבילכם. . . הגיע זמן גאולתכם!"

ובדורנו זה (ובפרט בשנה זו, „הי' תהא שנת נפלאות אראנו") צריכה להיות עיקר ההדגשה. . . בהענין ד„סומך נופלים", לחזק ולעודד את רוחם של בני. . . כולל ובמיוחד – החיזוק והעידוד ע"י האמונה בביאת המשיח ובטחון גמור ש„הנה זה (משיח צדקנו) בא"¹², וההוספה בהכנה לביאתו ע"י התשובה וקיום התומ"צ, ובלשון ההכרזה דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו: „לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה"¹³, „שובה ישראל עד ה' אלקיך, והכן עצמך ובני ביתך לקבל פני משיח צדקנו הבא בקרוב ממש"¹⁴.

(משיחות ש"פ ויחי (ועשרה בטבת יהפך לשמחה) תנש"א)

(8) תניא רפ"ז.

(9) יחזקאל כד, ב.

(10) יל"ש ישעי' רמז תצט.

(11) כולל גם הפעולה דמלך בבל שאינו אלא כגרון ביד החוצב בו.

(12) שה"ש ב, ח. וראה שהש"ר עה"פ (פ"ב, ח (ב)).

(13) אג"ק שלו ח"ה ס"ע שסא ואילך. שעז ואילך. תח ואילך. ועוד.

(14) „היום יום" – ט"ו טבת.

הוספה בשורת הגאולה

יא.

מצינו בגדעון ש"בימיו היו ישראל בצרה והי' הקב"ה מבקש אדם שילמד עליהם זכות. . כיון שנמצא זכות בגדעון שלמד עליהם זכות, מיד נגלה אליו המלאך, שנאמר וירא אליו מלאך ה' ויאמר לו לך בכחך זה, בכח זכות שלמדת על בני", "אמר הקב"ה, יש בך כח ללמד סניגוריא על ישראל, בזכותך הם נגאלים".²

. . . הלימוד זכות בנוגע לקירוב וזירוז הגאולה – שכיון שכבר "כלו כל הקיצין"³, עוד בזמן הגמרא, ועאכו"כ לאחרי אריכות וקושי הגלות במשך יותר מאלף ותשע מאות שנה ועדיין לא בא . . . ובנוגע לתשובה («אין הדבר תלוי אלא בתשובה»³) – כבר עשו תשובה, שהרי אין לך אדם מישראל שלא הרהר תשובה (לא רק פעם אחת, אלא) כמה פעמים במשך ימי חייו, שעי"ז נעשה "בשעתא חדא וברגעא חדא"⁴ מרשע גמור צדיק גמור, כפס"ד הגמרא⁵ שהמקדש את האשה "על מנת שאני צדיק (גמור)⁶ אפילו רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה" – הרי בודאי ובודאי שמשיח צדקנו צריך לבוא תיכף ומיד ממש, אשר, כדאי הוא לימוד זכות זה לגאול את ישראל, ובפרט שנוסף על הלימוד זכות, ה"ז גם פס"ד של כו"כ רבנים ומורייהוראה בישראל, וכיון שהתורה "לא בשמים היא"⁷, הרי, פס"ד זה בב"ד של מטה מחייב כביכול ומזכה גם את ב"ד של מעלה, וכן יקום!

- 1) תנחומא שופטים ד.
- 2) יל"ש שופטים רמז סב.
- 3) סנהדרין צז, ב.
- 4) זח"א קכט, סע"א.
- 5) קידושין מט, ב. רמב"ם הל' אישות פ"ח ה"ה. טשו"ע אה"ע סל"ח סל"א.
- 6) ע"פ גירסת האור זרוע סקי"ב.
- 7) נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.

לקוטי

חג הפסח

שיחות

עד על נהרות בבל", היא הלל והודאה על כל ארבע הכוסות שקיים מצותן, ובאופן כללי יותר – הודאה על כל המצוות שקיים בלילה זה. ואין כאן המקום להאריך.

ה. "ויש לו" ולא "מצוה מן המובחר"

לפי זה יובן הדיוק בלשון הרמב"ם "ויש לו למזוג כוס חמישי", ואין הוא אומר "מצוה מן המובחר למזוג כוס חמישי" וכדומה:

הביטוי "מצוה מן המובחר" מביע בדרך כלל שיש כאן תוספת שלימות בקיום מצוה זו³¹. יותר מכך: המשמעות היא, שלא זו בלבד שיש כאן הוספה של "מובחר" בקיום המצוה על ידי הגברא, אלא מצוה מן המובחר, המעלה "מן המובחר" קיימת גם ב"חפצא" של המצוה, בדומה לדברי הרמב"ם³² על נרות הנוכה³³: "מצותה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד .. והמהדר את המצוה... והמהדר יותר על זה ועושה מצוה מן המובחר מדליק נר לכל אחד בלילה הראשון ומוסיף והולך בכל לילה ולילה נר אחד" – שההידור שם הוא חידוש במצות נר הנוכה עצמה, ב"חפצא" של נרות הנוכה, כמוסבר במקום אחר³⁴.

וכיון שלדעת הרמב"ם הכוס החמישית אינה נכללת במצוות ארבע הכוסות, הרי לא ייתכן לומר שהכוס החמישית היא "מן המובחר" במצוות ארבע הכוסות,

ולכן אומר הרמב"ם "ויש לו למזוג כוס חמישי" – כחובה נפרדת, בלשון אחרת, "ויש לו".

ולכן מרחיב הרמב"ם בדבריו "וכוס זה אינו

31) ראה גם לקו"ש [המתורגם] חט"ז ס"ע 200 ואילך – בנוגע לשון "מצוה מן המובחר" שבשו"ע אדה"ו אר"ח סתקכ"ז סכ"ה.

32) הל' הנוכה פ"ד ה"א.

33) להעיר בהשיכות לענייננו – ד' כוסות – ממ"ש במגיד משנה לרמב"ם שם הי"ב דמ"ש הרמב"ם, אפילו אין לו מה יאכל .. שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק" – "נראה שלמדו ממה שנתבאר פ' ז' מהל' חו"מ (ה"ז) שאפילו עני שבישראל לא יפחתו מד' כוסות והטעם משום פרסומי ניסא. וכ"ש בנ"ח כו".

34) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"כ ע' 231. ובהערה 14 שם, די"ל שזוהו החילוק בין לשון "מהדרין" ולשון "מצוה מן המובחר" (וכלשון הרמב"ם שם).

חובה כמו ארבעה כוסות" – הוא מדגיש שהכוס החמישית אינה חובה כשאר הכוסות, אלא "ויש לו". כדלעיל.

ו. "כוס חמישית" ו"כוסו של אליהו"

והנה יש אומרים³⁵, שמוציגת כוסו של אליהו קשורה לכוס החמישית – כיון שיש מחלוקת בגמרא אם חייבים בכוס חמישית, ולא נפסקה הלכה, לכן, מפני הספק, מוזגים את הכוס החמישית ואין שותים אותה. ומשום כך היא נקראת כוסו של אליהו, כרמז לכך, שכאשר יבוא אליהו וילבן את כל הספקות, יתברר גם הספק אודות כוס זה.

אך מ"חוק יעקב" ומשולחן ערוך של אדמו"ר הזקן מוכח שאלה הם שני עניינים שונים: אדמו"ר הזקן מביא בשולחן ערוך שלו³⁶ את פסקו של הרמ"א³⁷, "אחר ד' כוסות נהגו כל ישראל מדורות הראשונים שלא לשתות יין .. אם לא לצורך הרבה, כגון שהוא איסטניס או שהוא תאב הרבה לשתות .. ואם אין לו שאר משקין רק יין, יש להתיר לו לשתות כוס חמישי ולומר עליו הלל הגדול, ונשמת וישתבח עד החתימה".

ובסימן הקודם מציין אדמו"ר הזקן³⁸, מ"חוק יעקב³⁹, "ונוהגין במדינות אלו למזוג כוס אחד יותר מהמסובין, וקורין אותו כוס של אליהו הנביא".

מכך מובן, שאלה הם שני דברים שונים לחלוטין, ועד כדי כך שהם כתובים ומחולקים בשני סימנים נפרדים.

ב) הם נקראים בשמות שונים – "כוס של אליהו" ו"כוס חמישי",

ופרטיהם ודיניהם שונים זה מזה: "לשתות כוס חמישי" התירו למי שצריך... ואז הוא צריך לומר הלל הגדול וכו', ואילו כוס של

35) כן הובא בס' טעמי המנהגים (ח"א עניני פסח) סי' תקנא בשם הגר"א. וראה לקמן הערה 40.

36) סי' תפא ס"א.

37) שו"ע אר"ח שם.

38) סי' תפ"ה בסופו.

39) שם סק"ז.

אליהו „ונהגין במדינות אלו“, ולא זו בלבד שיש להתיר.

ג) וההבדל הגדול ביותר – מוזגים רק „כוס אחד יותר מהמטובין“ והוא שייך לכל המטובים, ולא כוס לכל אחד, ואילו את הכוס החמישית, התירו לכל אחד הזקוק לכך.

ומכך מובן גם לגבי הרמב"ם ושיטתו בכוס החמישית, הסובר, כדלעיל, שאין זה היתר או רשות בלבד, אלא חובה – ויש לו, שאין זו חובה של כוס אחת בלבד לכל המטובים, אלא כוס לכל המקיים מצות ארבע כוסות, ומדייק לשונו „יש לו למוזג“, ואפילו אינו אומר באופן סתמי „יש למוזג כוס חמישי“⁴⁰.

ד. כוסות אלו – דרגה נעלה

ויש להסביר, בדרך אפשר, בפנימיות הענינים, מדוע

א) הכוס החמישית וכוסו של אליהו הם שני דברים שונים, בפרטיהם ובדיניהם, כדלעיל, ויותר מכך:

ב) מוצאים ביניהם ניגודים – בכוס החמישית פוסק הרמב"ם: ויש לו למוזג כוס חמישי, אך בפועל אין נוהגים כך, ובשולחן ערוך נפסקה ההלכה⁴¹ שזוהו היתר בלבד לאיסטגנים או למי ש„תאב .. לתתות“⁴². ואילו לגבי כוס של אליהו, להיפך: כוס זו אינה מוזכרת בגמרא ובדברי הראשונים, אלא בספרי האחרונים בלבד, ודוקא כוס זו נוהגה בכל תפוצות ישראל.

ויש לומר שההסבר לכך הוא: השווה בין שתי כוסות אלו, לפי האמור לעיל, הוא שאין שותים אותן, אלא מוזגים אותן בלבד. מכך מובן ששתיהן קשורות לעבודה רוחנית ולדרגה שהיא נעלית מעבודת האדם במעשה בפועל, בשתייה.

40) בהגדה של פסח למהר"ל שם (בדברי נגידיים): ולפיכך נראה לי שכוס ה' די שיטתו אותו רק ראש הבית בלבדו .. וזוהו יובן הטעם שנוהגים לעשות כוס ה' מן הכוס שהכינו מקודם לכבודו של אליהו הנביא כו'. אבל אי"ו כפי דעת הרמב"ם באם נפרשה שאינו שותה הכוס, כנ"ל סו"ג, ושהוא מוזג לכ"א בפ"ע מהשותים ד' כוסות, כפשוטו לשונו, ולא כפי ההלכה שנפסקה בשו"ע אדה"ו דהוי ב' ענינים, כ"א בפ"ע.

41) והב"י בשולחן לא הביאו בכלל.

42) ולהעיר שגם הרמב"ם עצמו לא נהג בזה בפועל כעדותו של בנו הר"א בן הרמב"ם, כנ"ל הערה 8. וראה לקמן הערה 48.

וזהו המשמעות הפנימית לדברי הרמב"ם בסיום „וכוס זה אינו חובה כמו ארבעה כוסות“ – הוא קשור לדרגה הנעלית מחובה, כידוע ההסבר⁴³ בענין תפלת ערבית רשות⁴⁴. וכך גם לגבי כוסו של אליהו, הקשורה לענין הגאולה, שמעל לעבודת האדם.

ה. הכוס החמישית – בתקופות של עבודה מושלמת

בכל זאת יש הבדל ביניהן: הכוס החמישית מדגישה, שהיא באה בהמשך לעבודת האדם, ואילו כוסו של אליהו נפרדת, היא אינה באה ככוס חמישית וכהמשך לארבע הכוסות, כהמשך לעבודה שלפני כן.

ויש לומר, שההסבר לכך הוא:

ההמשכה הרוחנית שעל ידי הכוס החמישית באה דוקא באמצעות ולאחר שקיימת שלמות של עבודת האדם לפני כן, בדומה למבואר לגבי ה„אתערותא דלעילא“ השלישית, הבאה דוקא לאחר שהאדם מכין „אתר שלים“⁴⁵.

ולכן מוזכרת הכוס החמישית בגמרא ובתקופת הגאונים והרמב"ם, ובתקופות הללו היו שנהגו למוזג כל אחד לעצמו, ולעבודתו הרוחנית, כוס חמישית – כי⁴⁶ עבודתם שלהם – של הראשונים כמלאכים וכו', ואכשור דרי?!“ (בתמיהה⁴⁷) – בליל הסדר ובשתיית ארבע הכוסות היתה נעלית ביותר, ובשלמות, ולכן עבודתם היוותה כלי לקבלת המשכה מדרגה זו, החמישית, הקשורה לכוס החמישית⁴⁸.

אך בדורותינו אלו, של עקבתא דמשיחא,

43) ראה לקו"ת סוכות פ, סע"ג. שה"ש כד, ב. ביאור"ו לאדמו"ר האמצעי (יג, סע"ד ואילך) ולהצ"צ (ח"א ע' פח ואילך).

44) ראה אוה"ת וארא (כרך ז) ס"ע בתקפת. אוה"ת לך (כרך ד) תרדע, סע"א. וראה גם הגש"פ למהר"ל כאן (דברי נגידיים בסופו).

45) ראה לקו"ת שה"ש שם, א ואילך.

46) ראה עד"ו בקונטרס ענינה של תורת החסידות בשו"ג להערה 78.

47) יבמות לט, ב ובפרש"י שם.

48) ומה שהרמב"ם לפועל לא נהג כן – י"ל שהוא בכדי להעלות גם אלו שלא היו יכולים להגיע למדרגה זו דאמירה על כוס ה', ולכן „הי' מכוין לכזו קריאת הלל הגדול על כוס של יין“, אף שאי"ו מגוף ועצם האמירה על כוס ד'.

יותר בעקבתא דמשיחא, קרוב יותר לגאולה, כך מאירה יותר נקודה זו ומתחזקת יותר אצל ישראל.

ולכן דוקא בדורות האחרונים התגלה והתפשט המנהג „למוזג כוס אחד יותר מהמטובין וקורין אותו כוס של אליהו הנביא“, למרות שבדורות הקודמים אין מוצאים זאת בגלוי, וזהו א) „כוס אחד“ ב) יותר מכל (מכללות) המטובין.

ולפי זה יש לבאר את הדיוק בלשונו של אדמו"ר הזקן, האומר „למוזג כוס אחד יותר מהמטובין וקורין אותו...“ – בכך רומז אדמו"ר הזקן, שאליהו הנביא בא ונעשה לאחד מהמטובין בשולחן הסדר

– כי אמנתם של ישראל בלילה זה, שבו נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך הוא בכבודו ובעצמו⁵⁴ ואשר באה לידי גילוי בגשמיות (בכוס וביין) – היא עצמה גורמת ומעוררת לכך שאליהו הנביא יימצא בכל סדר, באופן של „יותר“ מכל המטובין, אך יחד עם זאת ניצבת כוסו ביחד, ובאותו שולחן עם כוסות המטובין – אחד מן המטובין.

(משיחת ש"פ 9 קרח תשד"מ,

ליל ב' דפסח תשכ"ט)

54) נוסח ההגדה פ"סקא מצה זו ושם לפני פ"סקא ויוציאנו.

49) ועד"ו בחק יעקב שם.

50) ראה רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

51) רמב"ם הל' מלכים רפ"א; פי"ב סה"ב.

52) רמב"ם שם.

53) ראה גם בהנסמן בהערה 46.

לזכות

כ"ק אדונונו מורנו זרבינו מלך המשיח

ויהי"ר שעי' קיום הוראת

כ"ק אדמו"ר מלך המשיח (בשיחת ב' ניסן ה'תשמ"ח)

להכריז יחי', יקויים הבטחתו הק',

שההכרזה תפעל 'ביאת דוד מלכא משיחא'

יחי אדונונו מורנו זרבינו מלך המשיח לעולם ועד